

زیبا چیست؟

تکوین پدیده‌های زیبا

عبدالله نایبی

زیبا چیست؟ تکوین پدیده‌های زیبا

تالیف: عبدالله ناییبی

ناشر: نشر احسان

چاپ: نشاط

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۹-۱۳۰-۴

سرشناسنامه: ناییبی، عبدالله، ۱۳۳۴.

عنوان: زیبا چیست؟ تکوین

پدیده‌های زیبا

مشخصات نشر: احسان - ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۱۶۳ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۹-۱۳۰-۴

شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۰۸۵۵۹

نشر احسان

تهران: مخ انقلاب، رویروی دانشگاه تهران
پاساژ فروزنده، شماره ۴۰۶، تلفن: ۶۶۹۵۴۴۰۴

فهرست

۹	پیشگفتار بر چاپ دوم.....
۱۵	بخش اول.....
۱۷	زیبایی طبیعت.....
۴۷	بخش دوم.....
۴۹	زیبا و روان حیوانی.....
۵۵	بخش سوم.....
۵۷	انثروپونیدها.....
۵۷	(میمونهای آدم نما).....
۶۵	بخش چهارم.....
۶۵	انسان پیش - تاریخی.....
۶۷	فصل اول.....
۶۷	کهن سنگی دیرین.....
۷۷	فصل دوم.....
۷۷	کهن سنگی میانه.....
۸۷	فصل سوم.....
۸۷	کهن سنگی پسین.....
۸۷	۱- ابزار سازی و مجسمه سازی، نقاشی،.....
۸۸	۲- کنده کاری، رسامی، نقاشی،.....
۸۹	۳- سیما آفرینی، سخن گوئی و جادو- مذهب،.....
۹۲	۴- شگوفایی اشکال و نقش آفرینی،.....
۹۵	۵- سیر فرسایشی "هنر" کهن سنگی پسین،.....
۹۵	۶- «هنر» های غیر تجسمی و مراسم،.....
۹۷	۷- آیا احساس مستقل استه تیک تکوین یافته است؟.....
۹۹	فصل چهارم.....
۹۹	از کهن سنگی تا تاریخ.....
۱۰۰	میان سنگی:.....

۱۰۰	نو سنگی:
۱۰۱	بخش پنجم
۱۰۱	تکوین ادبیات در مصر باستان
۱۰۳	فصل اول
۱۰۳	زبانهای کهن
۱۰۳	۱- مصری باستان:
۱۰۶	۱- زبانهای سومری، اکادی، هیتی، سانسکریت، هندو-اروپایی
۱۰۹	فصل دوم
۱۰۹	ادبیات مصری
۱۰۹	۱- وضعیت اجتماعی:
۱۱۰	۲- امپراتوری باستان (۳۷۸۰ - ۲۲۸۰) ق. م:
۱۱۳	۳- نخستین دوره‌ی انتقالی (۲۲۸۰ - ۲۰۵۲ ق. م)،
۱۱۴	۴- امپراتوری میانه (نخستین امپراتوری تب ۲۰۵۲ - ۱۷۷۸ ق. م)،
۱۱۷	۵- منابع افسانه‌ها:
۱۱۹	۶- نتیجه:
۱۲۱	فصل سوم
۱۲۱	امپراتوری جدید
۱۲۹	بخش ششم
۱۲۹	ادبیات یونان
۱۳۱	فصل اول
۱۳۱	هومر
۱۳۱	۱- اشعار هومری ایلید و اودیسه:
۱۳۳	۲- ادبیات:
۱۳۴	۳- کاربرد واژه‌ی «زیبا» (kalos) در ایلید و اودیسه:
۱۳۷	فصل دوم
۱۳۷	هیزبود
۱۳۷	۱- دودمان خدایان،

۱۳۹	۲- «کارها و روزها»:
۱۳۹	۳- سرشت آثار هیزیود:
۱۴۱	فصل سوم
۱۴۱	تکوین فلسفه و تفکر غیر دینی
۱۴۱	در یونان
۱۴۳	فصل چهارم
۱۴۳	شعر غنایی
۱۴۴	آلسه و سافو (Alcee / Sapho)
۱۴۷	فصل پنجم
۱۴۷	تکوین احساس استه‌تیک در آتن
۱۴۷	۱- دوران پزیسترات:
۱۴۹	۲- دوران دموکراسی: از گلسیتن تا پیریکلز:
۱۴۹	الف - سیمونید کیوسی (۵۵۶ - ۴۶۷ ق. م):
۱۴۹	ب - پیندار (۴۴۱ - ۵۲۱):
۱۵۰	ج - آمپیدوکل (۴۳۰ - ۵۰۰):
۱۵۱	۳- پایان دموکراسی:
۱۵۲	الف - هیپاس الیسی (Hippias Elis):
۱۵۳	ب - دیموکریت:
۱۵۴	ج - سقراط:
۱۵۵	فصل ششم
۱۵۵	سقراط - گزینوفن:
۱۶۱	فصل هفتم
۱۶۱	افلاطون

پیشگفتار بر چاپ دوم

این اثر بیست و شش سال پیش (۱۳۷۶) در اوضاعی در کابل از سوی انتشارات دولتی آن زمان به نشر رسید که مسایل انکشاف فرهنگ دموکراتیک افغانی و چگونگی برخورد نیروهای متمدنی به گذشته‌ی فرهنگی معنوی جامعه، در محراق بحث‌های روشنفکری افغانستان قرار داشت. "نوآوری" و "سنت‌گرایی" به حیث موضوع‌های محوری آفرینش هنری و ادبی به‌طور جدی از سوی نسل جدید هنرمندان و نویسندگان مطرح گردیدند. برخی محافل و حلقه‌های روشنفکری به پیروی از روحیه‌ی مسلط در ایدئالوژی حاکم باختر زمین، ریا‌لزم سوسیالیستی آن روزگار را پدیده‌یی تلقی می‌کردند که هنر و آفرینش ادبی را از درونمایه‌ی استه‌تیک آن تهی کرده، صرف به "گزارش" غیر هنری واقعیت می‌پردازد. نگارنده برای سهمگیری در آن بحث و به منظور ارائه‌ی دیدگاه بنیادی جهانبینی علمی از مسأله‌ی آفرینش استه‌تیک، با بهره‌گیری از اثر ارزشمند دانشمند فرانسوی ایو ایوت به نام "تکوین پدیده‌های زیبا" به تدوین این اثر پرداخت. توضیح دادن این تیزس اساسی کتاب که زیبا و زیبایی پدیده‌های بسیار پسین در زندگی بشراند و در واقع پدیده‌های فرهنگی - تاریخی‌اند و رابطه‌یی با متافیزیک، طبیعت و حقیقت ندارند، در آن روزگار خالی از سودمندی نبود، اما اوضاع ظلمانی که چندی بعد از انتشار

کتاب بر کشور حاکم شد و با تأسفگذارِ شوم آن تا هنوز بر معنویت آدم‌ها سایه انداخته است، آن بحث را متوقف ساخت.

کتاب‌هایی از آن سنخ به‌دست باد ویرانگر تاریک اندیشی سپرده شدند. اینک که نسل جدیدی از روشنفکران جوان به عرصه‌ی آفرینش هنری و ادبی پا گذاشته‌اند، از سرگیری آن بحث‌ها بایسته به‌نظر می‌آید. امیدوارم بازچاپ این اثر بحث فرو خوابیده‌ی "زیبایی شناسی" را دوباره روشن سازد و مقدمه‌یی برای انکشاف همه‌جانبه‌ی آن باشد.

تاکنون کاوشی درباره‌ی چگونگی تکوین پدیده‌های زیبا در گذشته‌های دور سرزمین ما، صورت نگرفته است. باستان شناسان و دیرین شناسان ما کار عظیمی در پیش دارند تا دریابند که باشندگان قدیم این سرزمین در کدام عصر به سطح "احساس استه‌تیک" رسیدند و آفریده‌های هنری‌شان از کدام زمان با پدیده‌ی زیبایی غنا یافتند.

جا دارد از دوست و هم‌رمز گرانقدرم عصمت نایب‌خیل سپاسگزاری کنم که با شکییی کتاب را تایپ کرد.

عبدالله نایی

عقرب ۱۳۹۳

طرح مسأله

- بررسی خود را از پرسش ساده‌ی آغاز می‌کنیم:

- زیبایی چیست؟

- چی روندی ما را به آن می‌کشاند که اشیاء را زیبا ببینیم؟

این پرسش از دیر زمانی، انسان‌های ساده، نظریه‌پردازان و فیلسوفان را به خود مشغول داشته است. در سده‌ی بیستم، تیوری‌های گونه‌گون و اندیشه‌های متفاوت و گاه متضاد، پاسخ‌هایی به این پرسش پیش کشیده‌اند. ما در این نبشته، دیدگاه‌ها و برخوردهای مختلف را بررسی می‌کنیم و عمدتاً به یاری پژوهشگر علمی ایو ایوت^۱، بر بنیاد دست‌آوردها و فرآورده‌های علوم طبیعی و علوم اجتماعی، به گزارش گونه‌ی برخورد علمی به مسأله خواهیم پرداخت.

نگارنده ادعای نوآوری و یافت تازه‌ی علمی را در عرصه‌ی زیبایی‌شناسی (استتیک)^۲ ندارد، بل، تدوین این اثر را تمهید و انگیزه‌ی برای پژوهش درباره‌ی چگونگی تکوین پدیده‌های استتیک در گذشته‌ی دور کشورمان - که عرصه‌ی دست‌نخورده‌ی است - به‌شمار می‌آورد و بس.

^۱. Yves Eyot

^۲. Esthétique

آثار در زمینه‌ی زیبایی‌شناسی فراوان‌اند. کارها و پژوهش‌های زیبایی‌شناسان مارکسیست نیز اندک نیستند. با این‌همه، آیا می‌توان صریحاً حکم کرد که یک "زیبایی‌شناسی مارکسیستی" وجود دارد؟ آیا وجود یک "زیبایی‌شناسی علمی" ممکن و مقدور است؟ بسیاری از دانشمندان در این زمینه شک می‌کنند.

زیبایی‌شناسان امروزی، مارکسیست یا غیرمارکسیست غالباً هنر و اثر هنری را موضوع پژوهش‌شان قرار می‌دهند. اتین سوریو^۱ - «رسمی» ترین نماینده‌ی «استه‌تیک دانشگاهی» فرانسه (به گفته‌ی ایو ایوت) - می‌نگارد:

«زیبایی‌شناسی تفکری درباره‌ی هنر است تا درباره‌ی زیبا، و این، دیگر، نظر تقریباً همه‌گانی زیبایی‌شناسان سده‌ی بیستم است.»^۲ به‌همین گونه ژاک آندره بیزت^۳ در روزنامه‌ی هومانیته (شماره‌ی ۳۱ اکتوبر ۱۹۶۹) می‌نویسد: «دیگر هیچ‌یک از گستره‌های علم، زیبایی را موضوع پژوهش و پرداخت استه‌تیک قرار نمی‌دهد. موضوع (مضمون) استه‌تیک علمی، همانا اثر هنری یا مفهوم علمی (استه‌تیک) اثر هنری» است.^۴

تعریفی که لوسین سیو^۵ فیلسوف مارکسیست فرانسوی در اثر آموزشی‌اش به نام «ورودی به فلسفه‌ی مارکسیستی»، از زیبایی‌شناسی می‌دهد، در روال گفته‌های بالاست: «استه‌تیک: تیوری نورماتیفی یا مطالعه‌ی نقادانه‌ی آفرینش هنری یا آثار هنری.»^۶ (ترجمه از ماست)

^۱. Etienne Souriau

^۲. تکوین پدیده‌های زیبا، ایو ایوت، ص ۱۲.

^۳. Jacques André Bizet

^۴. تکوین پدیده‌های زیبا، ص ۱۲.

^۵. Lucien Seve

^۶. Une Introduction a la philosophie marxiste, Editions Sociales, Paris, ۱۹۸۰, p. ۱۷۷.

این گفته‌ها را به‌خاطر آن نقل کردیم تا پیچیده‌گی و گوناگونی طرح مسأله را نشان داده باشیم. نگارنده به عقیده‌ی ایو ایوت می‌گراید، که موضوع استه‌تیک را «پدیده‌ی استه‌تیک» (پدیده‌ی زیبا) می‌شمارد.

برای روشن ساختن موضوع مورد بررسی ما دو دیدگاه را از هنر و «پدیده‌ی زیبا» به مثابه‌ی تعاریف قابل پذیرش، نقل می‌کنیم.
موس^۱ اثر هنری را چنین تعریف می‌کند: «اثر هنری، اثریست که توسط یک گروه، هنری پذیرفته شده باشد.»^۲

ایو ایوت پدیده‌ی استه‌تیک را چنین تعریف می‌کند: «هر پدیده‌ی که هنگام وقوع آن، یک گروه یا یک فرد، صفت استه‌تیک یا زیبا یا هنری . . . یا یکی از مترادف‌ها یا متضادهای این صفات را به آن اطلاق کند، پدیده‌ی استه‌تیک شناخته می‌شود.»^۳

^۱. Mauss

^۲. تکوین پدیده‌های زیبا، ص ۱۲.

^۳. همانجا، ص ۱۳.